Handlingarna i Silbodalsmålet

YNGVE LYTTKENS: Giftmorden i Silbodal. Norstedts. Pris 8:50.

En av de mördare som verkligen har tilltalat folkfantasin i Sverige — kanske inte lika mycket som Nordlund på sin tid och Salaligan mera nyligen gjorde, men ändå tillräckligt för att få tillhöra det skräckkabinett som man i sin barndom hörde beskrivas — var kyrkoherde i Silbodals församling i Värmland och hette Anders Lindbäck. Han tjänstgjorde där under första hälften av 1860-talet, och som präst man var han i mångt och mycket före sin tid: han ivrade om inte för nykterhet så för sinsande endast i samband med måltid, och han var angelägen om att de församlingar där han tjänstgjorde skulle få någorlunda byggliga lärobiblioteket. Men han var också trägt egocentrisk, snål, härskarsjuken och på vissa punkter vad paykaterna i vardagslag brukar kalla för moralidiot. Det var det sista — vad det nu egentligen kan innebära — som lockade honom att försöka sig som mässmördare, utrotare av människor som var sig själva och andra, i synnerhet Lindbäck, till besvär.

Om honom har advokat Yngve Lyttkens författat en monografi, baserad i huvudsak på de rätts- och sockenprotokoll som belyser fallet, och även om det inte är någon perfekt bok — den är amatörmässigt skriven och har knappast utvunnit allt av intresse som kan spåras i sammanhanget — förmår den givetvis utlösa den skräckblandade nyfikenhet som dylikt material alltid väcker; trots bristerna är det en ganska spännande historia. Den huvudfråga som författaren ställer sig är vad som kan ha varit det egentliga motivet till kyrkoherdens handlande: hur tänkte han när han beslöt sig för sina ogärningar?

Man vet att Lindbäck begick tre mord och fyra mordförsök. Två av morden och de fyra mordförsöken är av samma typ och går ut på samma sak: att hyfsa församlingen så som Hitler hyfsade sitt rike. Silbodal tillhörde tydligen de socknar där bönderna hade blivit lidande på träindustrialismen: de hade sålt skog, gjort av med pengarna och sen, när jordbruket inte bar sig utan skogen, belånat egendomarna. Socknen hade fått en ovanligt stor hop av fattighjon, och det tyckte kyrkoherden var illa; för honom, som befann sig i en ekonomiskt utsatt position, blev det också dyrbart i längden. Lindbäck kände sig som sin hjords andlige ägare och herde, endast ansvarig inför Gud Fader och i jämförelse med församlingsborna utrustad med så märkliga gåvor och befogenheter att skillnaden mellan honom och Gud var ganska obetydlig. I det avseendet stack han kanske inte av från flertalet ämbetsbröder på den tiden; men han drog ovanligt radikala slutsatser av sina postulat. Han hade märkt att när folk dog var det ofta någon yttre tillfällighet som påskyndade bortgången. Bland fattighjonen i församlingen fanns det åtskilliga som verkade obotligt sjuka och ändå smart skulle dö, och herden berättar att i sådana fall sjuk upptäcks som den yttre tillfälligheten och ge ihjäl dem. Några fick arsenik i nattvardsvinet — vilket på den tiden måste ha tett sig som alldeles särskilt bestialiskt — och andra fick ta in kräkmedicin för att rensa systemet. Två av dessa dog och fyra klarade sig.

Det ajunde brottet var på sätt och vis av ännu mer elakartad beskaffenhet. Det gick ut över en ungdomsvän till kyrkoherden, som var inhyst i prästgården och vilkens frändfälla skulle bli inbringande för kyrkoherden, dels på grund av en överenskommelse som den inhysta vännen frivilligt hade gjort och dels på grund av pepper som Lindbäck på egen hand hade fabricerat. Hosnom gav Lindbäck arsenik i kvällsgröten och låg sedan under natten och hörde på dödskampen, visserligen så pass ovaad att han sov orevelgelbundet, men ändå utan att ingripa. Vännen dog på morgonen, och det var det ekonomiska fiffiartet som bragte kyrkoherden på fall.

Lyttkens försöker nu utreda bakgrunden till händelseförloppet, och delvis gör han det på ett plausibelt sätt. Han ger en detaljerad bild av Lindbäcks sätt att sköta församlingen, och man får klart för sig vilken abnormt självrådig och självrättfärdig persedel kyrkoherden var. Han har en teori om hur tanken att möjda fattighjonen rann upp hos Lindbäck som låter psykologiskt riktig, även om den tyvärr inte stämmer så alldeles märkvärt med Lindbäcks egna utsagor under rättegångarna som författaren vill göra gällande. Han kopplar ihop de olika motiven genom att hänvisningsfrasen, lusten att skapa en monsterförsamling och framför allt den abnorma självrättfärdigheten, som — det visar det rent skrämmande testamente Lindbäck lämnade efter sig innan han i fängselset begick självmord — in i det sista höll sig obesmittad av vanliga moralbegrepp. Lyttkens alluderar emellanåt på Hitlergången, men gör det inte grovt. Han ställer sig sunt kritisk till de många rykten om andra missdåd som uppkom sedan Lindbäck hade blivit fälld. Och han gör åtskilliga givande jämförelser mellan förhållandena i socknen och det allmänna läget i landet.

Ändå är framställningen inte riktigt tillfredsställande. Redan vid en flyktig bekantskap med materialet upptäcker man förbiseenden. Det finns inte många dokument bevarade som belyser Lindbäcks läggning, särskilt inte från tiden innan mordmanin fick grepp om honom. Ett som emellertid på ett tidigt stadium väckte uppmärksamhet var den pengryska skildring av sina egna förtjänster som han författade och lät publicera i Wenerborgs Tidning i samband med att han tillträdde befattningen i Silbodal. Den verkade så irriterande att den till och med förmådde en av den tidens mera beryktade folkpoeter, den s. k. Bränasmeden, Johannes Olsson, att skriva en smiddedikt till Lindbäck, där han bland annat sa:

> Du är ju verkligen en fatal
> som vill dig själv så förgifta.
> Du är måhända dock alltför smal
> att passa denna tyfta.

Detta dokument, som väl måste höra till de psykologiskt intressantare i sammanhangen, har författaren förnummat att alls ta upp till behandling. Om Lindbäcks envälderegementre finns det beskt muntran-de uppgifter, som åtminstone har ett symtomatiskt värde. En anekdot, som särskilt åskådligt belyser Lyttkens uppfattning att Lindbäck i sin klarlek till ordning präglades av en rent tyrk fullindning, berättar hur det irriterade honom att församlingsborna vid nattvardens intagande i kyrkan företedde så bristfällig rättning; han ville genomföra en likformighet enligt vilken alla höll huvudet lika högt och sträckte fram det lika mycket, och det var endast genom den oppositon som restes av en ovanligt storvaxt församlingsbo med en ovanligt småvaxt dotter som kyrkoherden bragte att avstå från vidare åtgärder i denna sak.

Vilket starkt intryck Lindbäcks obestridliga goda egenskaper gjorde under också ha exemplifierats bättre. Så sent som året innan kyrkoherden blev fälld fick han ett varmt vitsord av dåvarande biskopen i Karlstad, sedermera ärkebiskop Sundberg, som väl inte var bland de mest lättdupera de, men som offentligen förklarade Lindbäck vara alldeles både prästman. Det hade också varit möjligt att ytterligare dokumentera det förhållandet att rättegången mot Lindbäck väckte uppmärksamhet inte bara på grund av dispariteten mellan förbrytarens ämbete och brottens grovhet, utan också därför att Lindbäck i sin egenskap av prästman och ståndsperson ansågs få en orättfärdigt mild behandling. Dagens Nyheter gjorde ett utfallande 1 ämnet den 28 juni 1865 och klagade över att det enda som i fängselset berövades Lindbäck var nattvardsvinet, "hvarmed han skulle kunnat bedrifva sina fängvaktare från deras ledsamma befattning". Även rena felaktigheter tycks ha insmugit sig: sålunda uppges det att tidningspressen den 20 november meddelade att Lindbäck hade begått självmord, medan han i själva verket tog sig av daga någon gång mellan klockan 1 och 8 den 25 november; det var en lördag, och nyheten stod i tidningen måndagen den 27.

Till slut kan man inte heller undvika att anföra reservationer mot ett av Lyttkens psykologiska resonemang. Man vet att Lindbäcks förfäldrar hade det knalt. Lyttkens anser att Lindbäck som barn måste ha farit illa av det och att det då kompenserade sina fångvaktare från deras ledsamma befattning". Även rena felaktigheter tycks ha insmugit sig: sålunda uppges det att tidningspressen den 20 november meddelade att Lindbäck hade begått självmord, medan han i själva verket tog sig av daga någon gång mellan klockan 1 och 8 den 25 november; det var en lördag, och nyheten stod i tidningen måndagen den 27.

Till slut kan man inte heller undvika att anföra reservationer mot ett av Lyttkens psykologiska resonemang. Man vet att Lindbäcks föräldrar hade det knalt. Lyttkens anser att Lindbäck som barn måste ha farit illa av det och att det då kompenserade sina fångvaktare från deras ledsamma befattning". Även rena felaktigheter tycks ha insmugit sig: sålunda uppges det att tidningspressen den 20 november meddelade att Lindbäck hade begått självmord, medan han i själva verket tog sig av daga någon gång mellan klockan 1 och 8 den 25 november; det var en lördag, och nyheten stod i tidningen måndagen den 27.

Piratens senaste bok ger er många festliga timmar . .

Fritiof Nilsson Piraten

BOMBI BITT OCH NICK CARTER

"Bereder dråpligt nöje . . .

Att läsa denna bok är att återuppleva något av pojkårens förtjusning över Tom Sawyers och Huckleberry Finns äventyr . . .

I sitt slag perfekt."

Anders Österling i St.-T.

19:e tusendet 7: 50, inb. 11: —

BONNIERS

Frances Perkins om Franklin Roosevelt

President Roosevelt och madame Chiang Kai-shek.

Då Frances Perkins första gången kom i beröring med Franklin Roosevelt var hon en ung socialarbetare och studerande, han ryvald medlem av senaten i staten New York. Långt senare blev den energiska och kloka damen en av Roosevelts främsta medhjälpare. Under guvernörstiden i New York (1929—1933) intog hon en ledande plats i statens socialförvaltning, under hela presidentiden (1933—1945) stod hon vid Roosevelts sida som chef för arbetsdepartementet och medlem av kabinettet. Knappast någon annan har under så lång tid och på så nära håll sett Roosevelt som politiker och administratör. Nu har hon sökt skildra den döde ledaren sådan hon kände honom *(The Roosevelt I knew*, The Viking Press, 1946). Delvis är boken en missräkning. Den verkar hastigt hopkommen och är alls disponerad, alltför många kapitel är snarare minnesbilder från min Perkins verksamhet än bidrag till Roosevelts karaktäristik. Men ändå ger boken kanske mera än något tidigare försök till biografi. Den bärs upp av den varmaste beundran och är likväl inte okritisk och officiell.

Framför allt får man ett starkt intryck av en människa i utveckling. Som ung politisk amatör var Roosevelt en skicklig och arbetsam karriärman, med drag av snobberi och arrogans. Den långa kampen mot sjukdomen under 1920-talet förändrade honom. A ena sidan härdnade energin; strävan att trots den partiella förlamningen bli herre över sina rörelser, att slå sig fram till relativ hälsa, skapade en självfallen disciplin och därmed en perfekt arbetsledare. A andra sidan stärktes och vidgades hans medkänsla med andra. Viljan att förbättra de mänskliga villkoren blev icke en passion, ty hos Roosevelt saknas den intensitet man förbinder med det ordet, men en självfallen bakgrund till allt handlande. En ny föreläsningsprocess genomgick Roosevelt enligt Frances Perkins under kriget. Han blev, som en av hans medarbetare uttrycker det, beligad för sin uppgift, egoistiska drag smälte bort och mot slutet av sitt liv nådde han mycket längt i godhet och självförglömmelse.

Mot Roosevelt fientliga politiker och författare har påstått att han saknade en genomtänkt åskådning och till och med ett utformat program, att han handlade från fall till fall under påverkan av andra och att han ofta var föga insatt i de frågor som han ägnade sina lysande tal och sina märkliga beslut. Till stor del bestyrkes denna uppfattning av Perkins, ehuru hennes reflexioner färgas av tillgivenhet, icke av illvilja. Roosevelt var inte på något område starkare teoretiskt intresserad. Efter ett sammanträffande med presidenten uttryckte Keynes sin förvåning över dennes ringa ekonomiska bildning, och miss Perkins tycks utgå från att Roosevelt ägnade allt för lite tid åt mer eller mindre djup ekonomisk förnedring. Ett ringa fåtal utvecklar sig emellertid på samma sätt som Lindbäck.

T. J—n.

Register för Strindbergsforskare

Professor Walther A. Berendsohn meddelar att följande register nu står till fritt förfogande för Strindbergsforskningen:

1. ett register innehållande alla verk i allbetiskt följd enligt "Samlade skrifter" i 55 och "Samlade otryckta skrifter" i 2 band; alla ställen där Strindberg talar om sina egna verk är tillfogade;

2. ett namnregister till "Samlade skrifter, och "Samlade otryckta skrifter"; med författarens namn är deras nämnda skrifter uppgångs;

3. ett register över Strindbergs hittills tillgängliga otryckta brev och övertyktin, såvitt originalen kunde kontrolleras eller goda faksimiltryck eller fotostatkopior förelåg (ca 5.500);

4. ett register över namnen i dessa registrerade brev samt över alla ställen där Strindberg talar om sina egna skrifter;

5. ett kronologiskt register över de registrerade breven 1880—1912 (de till 1879 publiceras 1947).

Närmare upplysningar lämnas av professor Berendsohn, Stramalvägen 6, Rånby.

Källskatten slår ofta fel, men felen tar ut varandra

— Källskatten är ju bara en preliminär skatt, som sedan skall justeras genom efterdebitering eller återbäring, men detta tycks folk i mycket stor utsträckning inte ha kommit underfund med, säger assessor Sture Jarnerup i finansdepartementet vid ett samtal med Dagens Nyheter. Den som tror sig göra vinster nu får följaktligen i regel betala mera längre fram och vice versa. Källskatten är ju ganska schematisk, och man kan redan nu förutse att i ett synnerligen stort antal fall kommer den inte att slå fullt rätt. Dock kan man trösta sig med att de många förryckande faktorerna verkar i båda riktningarna och därför kanske i stor utsträckning jämnar ut varandra.

Många har klagat över arbetsgivare som under januari drog efter tabell i stället för att bara ta 10 — eller 15 — procent, vilket i regel blev billigare. Andra har glatt sig över att deras arbetsgivare ännu en bit in i februari tillämpar 30-procentregeln. De förra löper emellertid risk för efterdebitering, de senare har en chans till återbäring, när utjämningen en gång sker.

Redan genom sin schematiska uppställning drabbar tabellerna i viss mån ojämnt. Av praktiska skäl har kommunalskatten alltid räknats efter hela kronital.

I Stockholm t. ex. är kommunalskatten plus församlingsskatten i regel omkring 7:65, och tabellen är därför uppgjord med utgångspunkt från en kommunalskatt av 8 kr. pr skattekrona. Men två församlingar, Skeppsholms- och hovförsamlingarna, har så låg kyrkoskatt att de kommer något under 7:50, och för gäller därför en tabell, som är uppjord med tanke på en kommunalskatt av 7 kr. Invånarna i dessa båda församlingar har därigenom utsikt till efterbeskattning, medan den stora massan av stockholmare har utsikt till återbäring. Dock är det inte fråga om stora belopp. Det högsta fel i någondera riktningen som den schematiska beräkningen av kommunalskatten kan medföra, är 25 kr. pr år för 5.000 kr. beskattningsbart belopp, 50 kr. för 10.000 kr. o. s. v.

Tabellerna anger ju också bara hela kronital. Vid veckovalövning kan i synnerhetsnäste fall detta medföra ett felutslag i någondera riktningen på 25 kr. pr år.

Ingen vinst med ett öres lönesänkning.

Folk säger ibland att ett öres lönesänkning skulle ge dem flera kronors vinst. Så ska t. ex. den ogifte stockholmare som har 1.800 kr. i månadslön betala 231 kr. i källskatt, men sjunker lönen ett öre blir källskatten 11 kr. lägre.

För familjer där båda makarna har inkomst slår källskatten oftast fel. Man-pen betalar som regel för litet, hustrun gör det ibland också, men stundom erlägger hon för mycket i stället. Tillsammans blir det vanligtvis för litet.

Ett par exempel: 1 en barnlös Stockholmsfamilj har mannen 800 kr. och hustrun 400 kr. i månadslön. Enligt tabellen betalar då mannen 145 och hustrun 67 kr. i källskatt, eller tillsam 210 kr. pr månad. Hade mannen haft bela inkomsten, 1.200 kr., hade han fått betala 238 kr., således 48 kr. mera. Om makarna har tre barn blir källskatten i första fallet 95 + 67 = 162 kr., och i senare fallet 194 kr.

Att båda makarna har inkomst är ju vanligt; man kunde ha rättat till felet genom att införa rapportskyldighet mellan deras resp. arbetsgivare, men ett sådant system är inte tilltalande.

Många företagare, som betalar A-skatt, har små extrainkomster. När dessa en gång deklarerats höjer det ju skatten, och det blir återbetalning. Om bilnkomsterna utgör mer än 25 proc. av den sammanlagda inkomsten bör den skattskyldige som regel numanskatt ha påförts B-skatt. Därvid utgår man från årets inkomst — och då uppstår en ny felmöjlighet, för inkomsterna i år är ju ofta större än förut två år sen. Genom att avge preliminär självdeklaration kunde den skattskyldige ha rättat till saken. Han är för övrigt skyldig att i sådana fall avge sådan. Han kan också under året hos skattemyndigheterna begära jämkning av skatten uppåt.

Arbetslösa kan få betala för hög skatt.

Personer som får göra mycket stora avdrag i självdeklarationen kan drabbas särskilt hårt av källskatten. Tabellerna är nämligen uträknade med antagande att var och en gör ett avdrag på 100 kr. — beloppet har kommit fram efter en statistisk provundersökning — samt dessutom kommunalskatten från det till kronoskatt taxerade beloppet. Den, som gör mindre avdrag kan få efterbeskattning, den som gör större kan få återbäring. Är avdragen mycket stora, kan den skattskyldige redan nu begära jämkning hos den lokala skattemyndigheten.

Personer med ojämn inkomst riskerar att bli för högt beskattade. Om någon har låt oss säga 600 kr. i månaden under åtta månader eller 400 kr. i månaden under tolv månader, skall ju skatten till densamma, men enligt tabellen betalar i Stockholm den förre (om ha när ogift) 8×115 = 920 kr. och den senare 12×67 = 804 kr. i källskatt.

Vi har vid lnte i år någon arbetslöshet att befara, men ett annat år kan den ju komma, och då skulle just de arbetslösa drabbas särskilt. Dock kan återbetalning erhållas.

I ett fall, beträffande extraliärare som har lön åtta månader av året, har centrala nämnden också sagt att nyndighetera ska medge ett lägre avdrag än tabellen föreskriver.

Naturaförmånernas värde är också bara preliminärt, men man kommer nog att följa den vid den slutliga taxeringen i så stor utsträckning som möjligt.

Alla A-skattebetalare som finner att de riskerar efterbeskattning, kan emellertid sälkra sig därenot genom att begära att arbetsgivaren ska göra högre avdrag, vilket han då är skyldig till.

Det dröjer två år innan den slutliga utjämningen sker. Dock företas ingen utjämning alls för mycket små belopp; gränsen är här 5 kr. Definitiva skattedar delas ut omkring den 10 december 1948. Den som betalat för litet får erläggas senast i mars—maj 1949, eller han i en termin, om summan är obetydlig. Den som betalat för mycket får igen beloppet något tidigare, troligen i januari 1949.

Ja, så där verkar källskatten. När folk klagar över att de enligt källskattesystemet får betala mycket mer i skatt än förut, så är det i regel obefogat: de har gjort bort att de har fått högre inkomster! Men i ett avseende har de ändå rätt. Enligt riksdagens beslut ingår i källskatten även de nya högre pensionsavgifterna, som är en sorts skatt, men från och med nästa år motsvaras av en ny social förmån. Pensionsavgiften är för enamattående 1 proc. av det till kronoskatt taxerade beloppet, dock högst 100 kr., och för makar 1½ proc. av det gemensamma taxerade beloppet, dock sammanlagt högst 200 kronor.

Leo

Sjukvårdsbyggen för 40 milj. kr., ny barnklinik vid Karolinska

Medicinalstyrelsen har nu lagt fram förslag till de byggnadsföretag vid hälso- och sjukvårdsanstalter som anses böra få byggnadstillstånd i år. Förslaget innebär — enligt regeringens direktiv — arbeten för ett sammanlagt belopp av 40, alternativt 60 miljoner, många av dem i Stockholm.

I detta har byggnadstillstånd begärts för 290 företag för en kostnad av inte mindre än 189 milj. Av dessa projekt har styrelsen ansett främst böra komma i fråga byggandet av hem för kroniskt sjuka. Med den för närvarande pågående åldersförskjutningen kommer behovet av dessa hem att göra sig alltmer gällande för varje år som går under den närmaste tidsperioden. En bristkunde angelägenhet synes också vara anordnandet av ytterligare barn-, förlossnings- och epidemisjukhusplatser. Den från och med 1939 slagrade nativiteten har ställt ökade krav på tillgången till dylika platser. Anordnandet av sjukvårdsenskolor och i vissa fall även av personalbostäder, framför allt av bostäder för sjuksköterskor och sjukvårdsbiträden synes också angeläget. Styrelsen har slutligen även beaktat att byggnadsföretag för vilka byggnadstillstånd redan till någon del erhållits utan dröjsmål bör få fullföljas.

Hem för kroniskt sjuka vid Blackeberg.

Inom 40-miljonersramen har för Stockholms stad upptagits till pediatrisk klinik vid Karolinska sjukhuset 3,6 milj., ombyggnad av Blackebergs egendom till hem för kroniskt sjuka 2,3 milj., om- och tillbyggnad av ångpannecentral, kök och tvättinrättning vid Söderby sjukhus 1,6 milj., nybyggnad vid Serafimerlasarettet för en patologisk avd. 700.000, nybyggnad av daghem för barn vid Beckomberga, Långbro, Sabbatsberg, S:t Göransa och S:t Eriks sjukhus 500.000, om- och tillbyggnad av Stockholms stads egendom Karlbergs till konvalescenthem för medicinska och kirurgiska fall 291.000, förhärdrade laboratorieslokaler vid Karolinska sjukhusets kvinnoklinik 250.000, inredning av ytterligare lokaler i sjukhusets röntgendiagnostiska avdelning 60.500 samt till garagautrymmen för rullstolar vid vanföreanstalten i Stockholm 15.000 kr. För arbeten, som drar en kostnad över miljonen, räknar styrelsen med att medel i år endast behöver anvisas för hälften av utgifterna.

För Stockholms län har inom 40-miljonersramen upptagits för hem för kroniskt sjuka i Västerhaninge 428.000 kr., i Södertälje 308.000, i Norrtälje 130.000 (ombyggnad) och i Osthammar 12.000 (åtkallelse ombyggnad). Om 60-miljonersalternativet väljs, har upptagits ytterligare 1,85 milj. till tillbyggnad åt östra Stocksunds lasarett.

Direktionen för Karolinska sjukhuset vill inte att någon ämbetsbyggnad för medicinalstyrelsen skall uppföras på den mark som nu disponeras av Eugeniahemmet och som gränsar till Karolinska sjukhusets område. Utvecklingen på medicinens område kommer att kräva ytterligare betydande utbyggnader. När det nuvarande sjukhusområdet inte längre räcker till är Eugeniahemmets mark den enda som kan påräknas.

JK VILL HA BESKED OM HEMLIGA MÖTEN.

JK har från landsfogden infördrat utredning och yttrande i anledning av en uppgift, i grunden att kommunalfullmäktige i Västra Sallerup beslutat att icke lämna tillstånd till fullmäktiges sammanträden.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.